

על קריאת 'שיר השירים' בערב שבת

למו"ר שהכניסני כתלמיד חבר לעולמה של תורה,
הדריכני בנתיבות מחשבתה,
והטעימני מטעם שבתותיה של ירושלים

הקדמה:

מעמד מיוחד נתבצר למגילת שיר השירים בין שאר כתבי הקודש. מתחילה נסתפקו חכמים האם לכלול מגילה זו בין כתבי הקודש, ובסופו של דבר הכריעו שלא זו בלבד שמגילה זו שייכת לכתבי הקודש, אלא שיש לה מעמד מיוחד.

הכרעה זו, שהעמידה את 'שיר השירים' בדרגה מיוחדת, נתקבלה ביום מסוים ובמעמד מפורסם.¹ אחד האיזכורים של המעמד מופיע במשנה במסכת ידים (פ"ג מ"ה):

כל כתבי הקודש מטמאין את הידים, שיר השירים וקהלת מטמאות את הידים. רבי יהודה אומר: שיר השירים מטמא את הידים, וקהלת מחלוקת. רבי יוסי אומר: קהלת אינה מטמא את הידים, ושיר השירים מחלוקת. רבי שמעון אומר: קהלת מקולי בית שמאי, ומחומרי בית הלל. אמר רבי שמעון בן עזאי: מקובל אני מפי שבעים ושנים זקן ביום שהושיבו את רבי אלעזר בן עזריה בישיבה, ששיר השירים וקהלת מטמאות את הידים. אמר רבי עקיבא: חס ושלום! לא נחלק אדם מישראל על שיר השירים שלא תטמא את הידים, שאין כל העולם כולו כדאי כיום שנתנה בו שיר השירים לישראל, שכל הכתובים קדש, ושיר השירים קדש קדשים; ואם נחלקו, לא נחלקו אלא על קהלת. אמר רבי יוחנן בן יהושע בן חמי שרבי עקיבא כדברי בן עזאי: כן נחלקו, וכן גמרו.

השאלה שהמשנה דנה בה היא, האם שיר השירים הוא בכלל כתבי הקודש לטומאת ידים, ומסיימת המשנה: "כן נחלקו וכן גמרו". מסביר בעל היתוספות יום טוב' שם, בניגוד לדברי רבי עקיבא הסובר שמעולם לא היתה מחלוקת על שיר השירים, שאף על שיר השירים נחלקו, אלא שנמנו וגמרו ששתיהן – שיר השירים וקהלת – מטמאות את הידים.

המשנה לא מבארת את טעמי המחלוקת ביחס לשיר השירים, אולם בתוספתא (ידים פ"ב) מבואר: "קהלת אינה מטמאה את הידים מפני שהיא מחכמתו של

1. ברכות כז, ב. על פרטי הענין והשלכותיו הרבות ניתן לעיין בפרשנים.

שלמה"2. מכאן שהסיבה ששיר השירים אינו מטמא את הידים היא, שגם שיר השירים³ הוא מחכמתו של שלמה.⁴

פיקפוק נוסף במעמדה של מגילה זו מופיע ב'אבות דרבי נתן':

"בראשונה היו אומרים; משלי, שיר השירים וקהלת גנוזים היו, שהם היו אומרים משלות ואינן מן הכתובים, ועמדו וגנזו אותם, עד שבאו אנשי כנסת הגדולה ופירשו אותם" וכו'.

(מהד' שכטר נוסחא א' פרק א ד"ה הו מתונים)

סיומה של המשנה, 'כן נחלקו וכן גמרו', פותר את הספקות כולם.

דבר נוסף המבטל את הספקות היא אמירתו הנחרצת של רבי עקיבא: שאין כל העולם כולו כדאי כיום שנתנה בו שיר השירים לישראל.

אמירה יחידאית זו זכתה לפרשנויות רבות,⁵ ומכוחה הפליגו חז"ל בשבחו של 'שיר השירים'.

"אמר רבי אלעזר בן עזריה: למה הדבר דומה? למלך שנטל סאה של חיטים ונתנה לנחותם ואמר לו, הוצא ממנו כך וכך סולת, כך וכך סובין, כך וכך מורסן, וסלית לי מתוכה גלוסקא אחת יפה מנופה ומעולה. כך כל הכתובים קדש ושיר השירים קדש קדשים".

(תנחומא, תצוה, ה)⁶

יתכן שמכאן נפתחת דרך ארוכה שהעמידה במהלך הדורות את 'שיר השירים' במעמד רם ונישא. ארבע המגילות האחרות נקראות בציבור במעגל השנה כל אחת בזמן המיועד לה,⁷ ואילו את מגילת 'שיר השירים' הנקראת בציבור בפסח,⁸ נהגו רבים לקרוא בזמנים נוספים:

2. ע' מגילה ז.

3. על המעמד המיוחד שיש לשלשת הספרים שנתחברו ע"י שלמה המלך (משלי, קהלת ושיר השירים) ע' פתיחת המאירי לפירושו למשלי. מבוא לספר משלי ע"פ 'דעת מקרא' עמ' 68.

4. ולפ"ז צ"ע על לשון הרמב"ם שכתב בהלכות שאר אבות הטומאה: "ולא דברי תורה בלבד, אלא כל כתבי הקודש אפילו שיר השירים וקהלת שהן דברי חכמה, מטמאין את הידים" (פ"ט ה"ו). ולכאורה, לפי מה שהסברנו, אם אכן הם רק דברי חכמה, כלשונו, אינם מטמאין את הידים? וע' בפירוש, 'חזון נחום' על המשנה בידים; חזון איש, ידים סימן ט אות ד; מעשה רוקח על הרמב"ם; ערוך השולחן העתיד דיני טהרות סימן קמא סעיף י'. ילאור ההלכה' לרש"י זווין עמ' רנב.

5. ע' לקמן פרק א.

6. במהדורת בובר לתנחומא מופיעים מס' שינויים בנוסח המדרש הנ"ל. על הקשיים בעצם הדרשה, ע' שיר השירים ע"פ 'דעת מקרא' מבוא עמ' 4 הערה 3.

7. קהלת-סוכות; אסתר-פורים; רות-שבועות; איכה-ט' באב. רמ"ח או"ח סימן תצ סעיף ט.

- א. בערב שבת בין השמשות ;
- ב. לאחר סיום ליל הסדר⁹ ;
- ג. יחידי סגולה אף בלוויית המת.¹⁰

בדברים שלהלן נתמקד במנהגם של ישראל קדושים, חסידים ואנשי מעשה, לקרוא את מגילת שיר השירים בערב שבת בין השמשות.

מנהג זה נתקן כנראה בתקופה מאוחרת. שורשיו בחוגו של האר"י בצפת. כך מצאנו בתולדות האר"י, תחת הכותרת 'הנהגות האר"י ומקובלי צפת': 'עייין כי שיר השירים עלה במעלה על כל השירים, אפי' השירה ששר מרע"ה לא היתה מעולה כמו שיר השירים אשר לשלמה. ובעבור זה ראיתי בצפת תוב"ב כמה חסידים מקובלים נהגו לאומרו ב[כל] ערב שבת קודם ק[בלת] שבת קורין כל הש[יר]ים [שירים בניגון ובנע[ימה] קדושה" (מהד' בניהו עמ' 350), וענפיו במקומות נוספים. ועדיין ראויים הדברים לבירור נוסף.

א.

כפי שהזכרנו, יתכן שאמירתו של רבי עקיבא, "שאיין כל העולם כולו כדאי כיום שנתנה בו שיר השירים לישראל, שכל הכתובים קודש ושיר השירים קודש קדשים" (ידים פ"ג מ"ה), יכולה לתת בידינו מפתח להבנת עניינו של שיר השירים בכלל, ומנהג קריאתו בע"ש בפרט.

מה מייחד את היום שבו ניתן שיר השירים לישראל?

כתוב בזוהר :

"פתח רבי יוסי ואמר: 'שיר השירים אשר לשלמה'. שירה זו העיר שלמה המלך כשנבנה ביהמ"ק, והעולמות כולם נשלמו למעלה ולמטה בשלמות אחד... לא היה שמחה לפני הקב"ה מיום שנברא העולם, כיום ההוא... אז פתחו העליונים והתחתונים ואמרו שירה, והיינו שיר השירים. ושבת הזה נעלה מכל השבחים הראשונים. היום שנגלה שבת הזה בארץ, יום ההוא נמצא שלם בכל, וע"כ שיה"ש הוא קודש קדשים".

(זהר שמות קמג. ע"פ תרגום הסולם)

8. על המקורות השיטות והדעות במנהג עתיק זה עי' 'לאור ההלכה' הני"ל עמ' רנד. חגים ומועדים - הרב פישמן (מימון) עמ' קצט. מבוא לשיה"ש ע"פ 'דעת מקרא' עמ' 14. אוצר דינים ומנהגים 414.
9. סיכום הטעמים הובא ב: 'הסדר הערוך' וינגרטן פרק קסא אותיות ג-ז ובהערות הרבות שם; פחד יצחק, פסח, קונטרס רשימות מאמר ז.
10. זוהר בראשית צח: במדרש הנעלם. ועי' 'חיי הרב קוק' צורף עמ' 182, שבהלויית הראי"ה קוק צי"ל נהגו כן.

מדוע עם בניית בית המקדש נמצא 'יום ההוא... שלם בכל'?

ביום זה נפגשו עליונים ותחתונים, 'רוח' ו'גשם' חברו יחדו, ארעא ורקיעא – על כל מה שהם מיצגים – נשקי אהדדי (ב"ב עד, א).¹¹ אותה שאלה המהדהדת בחללו של עולם, "כי האמנם ישב א-להים את האדם על הארץ" (דהיי"ב ו, יח) קיבלה מענה.

וכך דרשו חז"ל על אותו יום בו נשלמה מלאכת בניית ביהמ"ק:

"ותשלם כל המלאכה אשר עשה המלך שלמה בית ד' (מלכ"א ז, נא), יותשלם המלאכה' אין כתיב כאן אלא 'כל המלאכה', מלאכת ששת ימי בראשית שלמה. 'מכל מלאכתו אשר ברא א-להים לעשות' (בראשית ב, ג), 'ועשה' אין כתיב כאן אלא 'לעשות', עדיין יש מלאכה אחרת. וכיוון שבא שלמה ובנה את בית המקדש, אמר הקב"ה, עכשיו שלמה מלאכת שמים וארץ. לכך נקרא שלמה שהשלים, הקב"ה מלאכת ששת ימי בראשית לתוך מעשה ידיו.

(ילק"ש מלכים קפו)

בהשלמת מלאכת המקדש נשלמה הבריאה והגיעה לשיא תפארתה, שלמות זו יצרה את ההרמוניה הנפלאה בין שמים וארץ, שאיפשרה לומר שירה, ולכן – "שלא היה כל העולם כולו כדאי כיום שניתן בו שיר השירים לישראל".

וכבר באו הדברים בכתובים אצל הר"י הוטנר, בעל ה'פחד יצחק':

"ולשון חכמים מרפא", הלא כך הוא לשונם של חכמים: לא היה העולם כדאי כיום שניתן בו שיר השירים. דקדקו בלשונם שבשעה שבאו להפליג בקדושתה של שיר השירים, השתמשו בו בביטוי זה של "לא היה העולם כדאי",¹² כלומר יחוד קדושתו של שיר השירים, יונק הוא את כוחו מיחוד המצב של העולם שבו הוא נאמר, שכן מימיו לא עמד העולם במצב זה שכל חיי השעה וצרכי הרשות

11. וע"ע מהר"ל: הברכה באה מלמעלה למטה, אשר המעלה והמטה נבדלים זה מזה, וצריך שיהיה כאן אמצעי אשר הוא שייך למעלה ושייך למטה, שעל ידו הברכה באה למטה וזה בית המקדש... שהוא כמו סולם שיורדים בו מלמעלה ועולים בו מלמטה, דהיינו שמחבר עליונים ותחתונים ("נתיב העבודה" פ"ח ובמקומות נוספים).
ובית המקדש היא לקרב הגשמיות וחומר הגוף ג"כ אל הקדושה, להיות חיבור הנשמה והגוף ביחד (שפ"א תבא תרל"ד ד"ה 'ולא נתן').

קדושת מקום המקדש מעלתו עליונה לאין ערוך מכל קדושת מקומות אחרים... שמקום זה משמש כצינור להשפעת קדושה בין ברוחניות ובין בגשמיות של הבריאה כולה ("שפתי חיים" לר"ח פרידלנדר כרך ג' עמ' שצב).

12. בפתיחת המאירי לפירושו לספר משלי הסביר: שאין בריאת האדם, שהוא תכלית המכוון בזה העולם התחתון, כדאי כיום שיגיע למה שהוא מכוון ונרמוז בשיר השירים.
ב'תפארת ישראל' על המשניות שם, פירש: לא היה בדרי עולם קדושה דיה כפי הראוי. וביעולת ראייה' חלק ב עמ' ג, העולם אינו מסוגל לבטא את הדברים הללו (של שיר השירים) בהוויתם המקורית.

שלו יהיו נכנעים אל השלטון של "לשם שמים", ורק עולם כזה היה כדאי שינתן בו שיר השירים.

(פסח מאמר סט, ז)

כפי שנתבאר, היום בו נשלמה מלאכת המקדש לא היה יום ככל הימים.¹³ מכיוון שביום זה הושלמה הבריאה, נוצרה מציאות רוחנית חדשה ומיוחדת של כיסופים שבאו לידי השלמה, ולכן יכול היה שלמה המלך לומר את שירו המיוחד ברוח הקודש: "שיר השירים אשר לשלמה" (שיה"ש א, א).

כפי שראינו לעיל יש לאמירתו של רבי עקיבא חלק נוסף: "שכל הכתובים קודש ושיר השירים קדש קדשים". דברים אלה מרוממים את מעמדו של שיר השירים, אך נשאלת השאלה כיצד יש להבינם.¹⁴ ראשונים ואחרונים עסקו בנסיונות לפרש את הדברים.

רש"י בתחילת פירושו לשיה"ש הסביר, כדרכו, בפשיטות בעקבות התנחומא (תצוה, ה): "כל הכתובים קודש ושיר השירים קודש קדשים, שכולו יראת שמים וקיבול עול מלכותו".

המאירי בפתיחה לפירושו על משלי כתב: "ולדעתי לא כיוון בזה המשל רק על ספרי שלמה (ולא על כל ספרי התנ"ך), כלומר שכל המכוון בשאר דברי שלמה הם מדרגה ומבוא ושביל למה שנרמז בו בשיר השירים, והוא תכלית אחרון וסוף השלימות האנושי" (מהדורת 'אוצר הפוסקים' עמ' ד).

ולפי דבריו – כל הכתובים, דהיינו, הספרים האחרים שחיבר שלמה – קודש, ומתוך ספרי שלמה שיר השירים הוא קודש קדשים.

המהרש"א בח"א על המשנה במסכת ידים הסביר באופן שונה: "וענין שנקרא קודש קדשים... מפורש שעשר שירות היו בעולם וזו למעלה מזו וזו למעלה מכולם. וכיוון שכולם קודש, הרי העשירי שהוא קודש בכל מקום, למעלה מכולם, הכא נמי קודש קדשים".

לפי דבריו, מסתבר שכל האמירה מכוונת כנגד השירות במקרא.¹⁵

הראי"ה קוק בכתביו, הרחיב מאוד את העיון בשיה"ש,¹⁶ ועסק בהקדמתו

13. על הדגשת ענין "היום" ע' פתד יצחק - פסח, קונטרס רשימות, מאמר ו', פסקא ב'.
 14. ע' לעיל הערה 6. וכן בלקט 'ארמון כנסת ישראל' שאסף פירושים רבים אודות שיר השירים ובעיקר כרך א עמודים 15 - 39.
 15. שיר השירים - המשובח שבשירים, המעולה שבשירים, המסולסל שבשירים (שיה"ש א, א).
 16. "עולת ראייה" ראש כרך ב; "אורות הקודש" מפתח ח"ב עמ' תרלב; ח"ג עמ' שפה; "אורות" עמ' קו; על עניני שיה"ש בהגותו של הראי"ה: "מועדי הראי"ה" הרב נריה עמ' שלא; "אדרת אמונה" - הרב קלכהיים 149. "באורו" 511 ואילך.

לשיה"ש (עולת ראי"ה ח"ב עמ' ג) בשלושת החלקים של דברי ר"ע. א. שאין כל העולם כולו כדאי, ב. שכל הכתובים קודש ושיה"ש קודש קדשים, ג. בעובדה שר"ע הוא בעל המימרא.

אמירות מיוחדות כגון אלה ראויות רק לר"ע, המבליט באישיותו המיוחדת הרמוניה של מורכבות נפלאה. "אתה הוא עקיבא בן יוסף ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו" (יבמות טז, א). ר"ע מרכיב בביוגרפיה האישית שלו את כל העולמות. העולם לא יכול לבטא את עוצמת הדברים, כאן נחשפת הנפש בשיא דבקותה בבורא יתברך וזה קודש קדשים.

"העונג היותר גדול הוא מה שמתענגים על העונג של די מצד עצמו. זה תפיס ברעותא דלבא, אע"ג דלא תפיס בשום מחשבה. וכל מגמת השכליות התורניות והעבודות כולן הן כדי לפתח שבילים לעונג בהיר עליון זה, שאין קץ להעילויים שבו, ומדרגותיו אין להן תכלית וקץ. ובכל עת שהנשמה מצוירת נטף אחד מעדן עליון שבעליונים זה, נעשית מדושנת עונג, ואור האהבה ממנו הוא נובע. ושיר השירים מיוסד על נקודה זו, המתגלה באהבה בתענוגים, שכל עדוני עולמים הם רק ניצוצים קלים מאור זוהר עדן נחלי תענוגיה. אשרי המחכה לאור עדן זה, עין לא ראתה אלוהים זולתך, יעשה למחכה לוי".

(עולת ראי"ה ח"ב עמ' ח)

הר"י הוטנר הסביר עניין זה פעמיים, למרות שלפי דבריו ניתן למצוא הסברים נוספים.

"ובודאי שרבים מאוד הן הבחינות, אשר בהן נבחן הוא ההבדל שבין שיר השירים לשאר השירים דוגמת ההבדל בין קודש ובין קודש הקדשים".

(פחד יצחק פסח סח, א)

"וההבדלה שבין שיר השירים לבין שאר השירים, נידונית היא במבחן ההבדל שבין קדשי-קדשים לקודש. כי על כן, כל מקום המקודש לקודש בבית המקדש, לא היה ניכר בו אלא עמוד העבודה גרידא. משא"כ בקודש הקדשים, שם נעשית היא העבודה במקומה של ברית התורה.

שכן יש שם עבודה בבין הבדים שהם מקומם של שני לוחות הברית. וכל עצמו של שיר השירים אינו אלא כיסופים של התכללות מציאות של מצוות בתוך מציאות של תורה. שהיא היא התכללותו של עמוד העבודה בישראל עם עמוד התורה בישראל. בקדושת בית המקדש ניכרת התכללות זו בעבודה שבין הבדים אשר מקומה הוא בקדשי-קדשים. ולזה אמרו "שיר השירים" כלומר שאר השירים הם קודש, ושיר זה הוא קודש-קדשים".

(פחד יצחק פסח סח, יב.)

"כל השירים קודש הם, מפני שיסוד ענינם הוא מפלתם של רשעים, שהוא ענין של הנצחון של הטוב על הרע; ולעומת זאת, קודש הקדשים של שיר השירים

הוא בזה שהשיר הזה הוא השיר של מפלתו של החול לפני הקודש. וכמו שמפלתו של החול בנוי הוא על גבי מפלתו של הרע, כמו כן בנוי הוא נצחוננו של הקודש על גבי נצחוננו של הטוב. ובנינו של קודש הקדשים, מתנשא הוא על גבי בנינו של הקודש. שיר השירים הוא קודש קדשים.

(שם סט, ו)

הדגש בדבריו הוא על התוכן הפנימי העמוק של שיר השירים, שמתוכו עולה קדושה מופלאה, השונה במהותה מהתכנים של הספרים האחרים.

בכיוון מיוחד, הלכתי, מסביר את הדברים הרי"ד סולובייצ'יק:

תואר זה (שכל הכתובים קודש ושיר השירים קודש קדשים) מבטא עיקרון הלכתי: מגילה זו לא ניתנה להתפרש כפשוטה. בכל התורה כולה מותר לנו לפרש את הפסוקים בין כמדרשם בין כפשוטם. פשוטו של מקרא מהווה חפצא של תורה. בשיר השירים נתמעט הפשט המילולי מחלות שם תורה, ואת מקומו ירש מדרש הכתובים. המיתודה הסמלית יחידה היא.

(איש ההלכה עמ' 120, עיטורי תורה ז, 189)

מתוך הדברים עולים חיבורים נפלאים של קודש וחול, של רוחניות וגשמיות, של שמים וארץ, עליונים ותחתונים, פשט ודרש. הכלי היחיד שיכול להכיל בתוכו את הדברים הלכאורה מנוגדים הללו ולהביאם לידי ביטוי מאוחד – שיר השירים.

ב.

בנקודת החיבור בין קודש לחול, מודגשת השלמות המבוטאת בשיה"ש, וביום נתינתו לישראל. א"כ יכולים אנו לצעוד צעד נוסף בהבנת מנהג קריאת שיה"ש בערב שבת דווקא.

נקודת ההשקה בין קודש לחול מחייבת הסבר: כיצד אפשר לעבור ברגע אחד ממצב מסויים למצב אחר המנוגד לו, ולחבר בין השנים?

ואכן ביחס להקב"ה דרשו חז"ל:

ויכל א- להים ביום השביעי (בראשית ב, ב) – רבי שאליה לר' ישמעאל בר' יוסי, אמר לו: שמעת מאביך מהו ויכל א- להים ביום השביעי, אתמהא. אמר ליה, כזה שהוא מכה בקורנס על הסדן, אגבהה מבעוד יום והורידה משתחשך. אמר ר' שמעון בן יוחאי: בשר ודם, שאינו יודע לא רגעיו ולא עתיו ולא שעותיו, הוא מוסיף מחול לקודש, אבל הקב"ה שיודע רגעיו ועתיו ושעותיו נכנס בו כחוט השערה.

(בר"ר י, ט) ¹⁷

---

17. ועיין שם מהדורת אלבק עמ' 85. תורה שלמה בראשית ב, ב הערה כד.

אולם האדם, הקרוץ מחומר, זקוק לנקודת מעבר, לתוספת מחול על הקודש ולהכנה על מנת שיוכל לקבל על עצמו את הקודש כראוי.¹⁸

גם ביצירות שמימיות מצאנו הארה מיוחדת בנקודת המעבר בין קודש לחול. וכך שנינו במשנה באבות: עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן: פי הארץ ופי הבאר ופי האתון וכו' (פ"ה, מ"א) זמן מיוחד מחייב בריאה מיוחדת. והסביר שם המהר"ל:

"אבל בערב שבת בין השמשות מצד שהוא בין השמשות של קדושה הוא יותר במדרגה משאר ימי הטבע שאינם כ"כ במדרגה. ואי אפשר לומר שלא יהיה נברא בו דבר שהרי אינו שבת גמור הוא, ואי אפשר שיהיה נברא בו כמו שנברא בששת ימי בראשית שהרי אינו ימי חול ג"כ, ולפיכך נבראו בערב שבת בין השמשות דברים שהם למעלה מן הטבע ואינם טבעיים כמו שנבראו בששת ימי המעשה שכל אלו דברים אינם טבעיים".

(”דרך חיים”, מהדורת פרדס, עמ' תקנו)

ברור ומובן שאצל האדם הדברים הם שונים, כאן טמונים היסודות הגדולים של ענייני ההכנה לשבת בפרט ולכל דבר שבקדושה בכלל: תוספת שבת, תוספת יום הכיפורים הכנות למצוות ועוד (וכבר באו הדברים בכתובים באריכות בקונטרס המופלא 'שבתה של ירושלים' למו"ר הרב ח"י הדרי פרק ו – ההכנות לשבת).¹⁹ רק באופן זה של הכנה והתכוננות ניתן לחבר בין הניגוד של חול ושבת ולזכות ולקבל בצורה ראויה את הארת הקודש.

זו שעה מיוחדת והיא מצריכה אמירה מיוחדת. כך הביא רבי חיים בנימין פונטרימולי מרבני איזמיר בספרו 'פתח הדביר' בשם אביו:

"כי יען שיר השירים קדש קדשים, ואין כל העולם כולו כדאי כיום שניתן שיר השירים לישראל, אין בכל ימי השבוע שעה מקודשת כשעה זו. שהאדם פשוט בגדי חול וטבל או רחץ פניו, והלבש מחלצות, ואז ניכר ומתגלה תוספת אור קדושת השבת בגוף האדם. אנא נמצא שעת הכושר, בשעה זו, שיהיה גוף האדם במצב קדושה זו שיהיה ראוי לקרות שיר השירים קודש קדשים".

(סימן רס, ח)

בערב שבת בין השמשות נושק החולין של ימות השבוע לקדושת השבת, יחד עם הקודש והחול המשולבים בשיר השירים, יוצרים הם הרמוניה של קודש קדשים.

18. אורות התשובה פרק יד, לג.

19. בשעריך - ביטאון המועצה הדתית ירושלים גליון 2. עולת ראי"ה ח"ב עמ' א'. שבת ומועד שבביעית ח"א עמ' 123 ההכנות לשבת ולשבועית. ושם כרך ב מפתח: שבת - הכנה. 'אישי מועדי עמ' 65.

יסודות אלה חזרו ונשנו אצל בעל הזאב יטרף, ובהם נימק את הסיבה לאמירת שיר השירים בשעה מיוחדת זו, ברצון לחבר קודש וחול²⁰:

"והיטב מובן לפי זה, מה שנוהגים לומר שיר השירים לפני קבלת שבת. דעיין בזהר פ' תרומה (קמ"ג): יומא דאתגלי שירתא דא ההוא יומא נחתת שכינתא לארעא דכתיב ולא יכלו הכהנים לעמוד לשרת וגו', מאי טעמא, בגין כי מלא כבוד ה' את בית ה'. בההוא יומא ממש אתגליאת תושבחתא דא ואמרה שלמה ברוח קדשא, ע"כ. הרי כי יום שניתן בו שיר השירים לישראל הוא יום שירדה שכינה לארץ, וכמו שאמר שלמה שיר השירים ביום ששרתה שכינה במקדש המקום, כך אומרים אנו שיר השירים ביום ששורה שכינה במקדש הזמן. יומא דאתגלי שירתא דא ההוא יומא נחתת שכינתא לארעא. ולכן אומרים שירה זאת במקדש הזמן כמו במקדש המקום, בין כששורה שכינה בהר הבית בין כששורה בשבת".
(שבת ח"א קס"ג)

"ומכאן מנהגם של בניי להקדים לקבלת שבת באמירת שיר השירים אשר לשלמה, באמירת שיר למי שהשלום שלו. דכל מילי דקדושה דנחתי מלעילא לתתא כגון תורה ונשמה יתירה והשראת שכינה בביהמ"ק, כיון דנחות דרגא היא להם לרדת מפמליא של מעלה לפמליא של מטה, לא יורדים אלא על כנפי השלום של מי שהשלום שלו. רק המלך שלמה בלבד, נושא פנים לדרי מטה ומשים שלום להם כדי להשרות קדושתו ביניהם, הן קדושת תורתו הן קדושת נשמה יתירה והן קדושת שכינה בביהמ"ק. ולכן כי היכי דאתגלי שירתא דא דשיר השירים ביומא דנחתא שכינתא לארעא במקדש (ע"י זהר פ' תרומה קמ"ג), כך אומרים אותה בכל ערב שבת בזימנא דנחתא בינינו נשמה יתירה נפש דת"ח דאתקריאת שבת מלכתא. שיר השירים אשר לשלמה, שיר למי שהשלום שלו".
(שבת ח"ב רנ)

היכולת להתחבר ולהתקשר לשבת הכל כך רוחנית, שהיא מעין עולם הבא, נעשית דרך פסוקי שיר השירים, והרעיונות הנעלים הנובעים מהם. כך נימק רבי שם טוב גאגין בספר מנהגיו את העניין:

"טעם שנהגו בא"י לומר שיה"ש בכל עש"ק נלפע"ד הטעם פשוט משום כי השיה"ש הוא כולו קודש קדשים ונאמרו דבריו במשל ומליצה ביחס שבין כנסת ישראל והקב"ה, ובהיות שבעש"ק אנו מכינים עצמנו לקבל פני השבת מלכתא והשיה"ש כולו מיוסד בין אהוב ואהובה ויום השבת הוא בבחינת סרסור המקשר כנסיי לאביהן שבשמים. וכל הענין נתייסד בא"י עפ"י הקבלה של האר"י".
(כתר שם טוב ח"א עמ' קפה הערה רלב)

---

20. "בדבר אחד ובשורש אחד נעשה שני הפכים... ובה ניכר אחדותו ושלמותו לו נאה השבח הזה להדרו ולשבחו בשיר השירים אשר לשלמה שמהשיר נעשה בחינת המלך שהשלום והשלמות שלו מכל צד ושלום בכל" (סידורו של שבת שורש השלישי, ענף ב' אות ה').

בפשטות, זו הסיבה העיקרית למנהג של קריאת שיה"ש בערב שבת, שכפי שצוין לעיל לא נתברר במדויק מתי ועל מה נתקן.²¹

ג.

טעמים נוספים על דרך הסוד והנסתר ניתן למצוא בספרי הלכה ומנהג. כך הביא רבי ישראל חיים פרידמן בליקוטיו:

"הנה מנהג דידן לומר שיר השירים בער"ש קודם תפילת מנחה, וכן היא בסידור ר' שבתאי, וז"ל: תלך לבית הכנסת ותאמר שיר השירים, לכבוד כלה העליונה, ולעורר האהבה²² בין דודים לעילאי".
(ליקוטי מהרי"ח ער"ש)

כיוון נוסף ודי מרכזי, לפי ריבוי המקורות שבהם נזכר, מצוי במספר של פסוקי מגילת שיר השירים.

"תיקנו שיר השירים לאומרו בערב שבת, שיש בו קי"ז פסוקים, להנצל מקי"ז שעות שנידונים רשעים בגיהנם".

(סדור תכלאל – עץ חיים השלם חלק א עמ' רו)²³

"ילך לבית הכנסת שש ושמוח ויתחיל לקרות שיר השירים עם אחוזת מרעהו ויתנהל לאט בקריאתו כי סודו רם ונישא".

(שם)

פרשה המצריכה עיון בפני עצמה היא עניינו של רבי אליעזר הגדול וחבריו הבדלים ממנו בסוגיית תנורו של עכנאי (ב"מ נט, ב).

והנה גם לעניין זה ובעיקר לאופן הסתלקותו של רבי אליעזר יש זיקה רבה לסוגיא שאנו עומדים בה.

כך הביא בליקוטי מהרי"ח, כהמשך לדברים שצוטטו לעיל:

ולפעני"ד נראה סמך למנהג זה, לומר שיר השירים בערב שבת, ממה דאיתא במדרש הנעלם וירא, דביום שחלה ר' אליעזר הגדול ערב שבת היה, ופתח פומיה

21. וראה הערתו של י. אלפסי בטמירין א עמ' רצו הערה 52 על כך שהמנהג לא נזכר בסדורו של בעל התניא.

וביחס לעדות המזרח, בסידור כנה"ג (תכלאל) מהד' הרב צובירי ח"א עמ' שלה בהערות 'אמת ויציב' ע"כ שזהו מנהג מאוחר.

22. אוצר דינים ומנהגים 414. מנהגי ישראל, שפרבר ח"ג עמ' רט.

23. הביאו בשם מעשה רוקח. ושם באריכות על חשבון השעות וזיקתם לשבת. ב'פתח הדביר' הנזכר לעיל ערך את חשבון השעות והפסוקים. וכן בסידור חתם סופר כרך א' עניני שבת. ועי' "אוצר כל מנהגי ישרון" עמ' 285 ושם ציין את זיקתו המיוחדת של שלמה המלך למספר פסוקים זה. טעמי המנהגים ומקורי הדינים עמ' כג. עיטורי תורה, ז, עמ' 189.

במעשה מרכבה. ואוליף לי רי"ו טעמים בפסקי שיה"ש, ואורי ליה כל עמיקתא ורזין עלאין דהוה בשיה"ש ע"ש. הרי דגם ר' אליעזר הגדול אמר שיה"ש בערב שבת, וזמן ההוא מסוגל להשיג הסודות שבשיר השירים. כל זה לא כתבתי רק בדרך סמך ובדרך אפשר".

(ליקוטי מהרי"ח שם)

הדברים וזיקתם לעניננו נתבארו באריכות בפרק ה' של הקונטרס "שבתה של ירושלים", הנזכר לעיל (הערה 19) וזוהי תמציתם:

בערב שבת, מעט לפני הסתלקותו מהעולם, דרש רבי אליעזר רי"ו טעמים בפסקי שיה"ש, בפני רבי עקיבא תלמידו. הדרשה שנאמרה מתוך דבקות עצומה העלתה את רבי עקיבא לדרגה ולמקום שאין המוות שולט בהם. מכאן בכייתו של רי"ע "כי חולת אהבה אני", ומכאן בקשתו "סמכוני באשיות רפדוני בתפוחים", ע"מ להחזירו לעולם המעשה (זהר וירא צח: מדרש הנעלם).²⁴

בבואה של דבקות כזו בין אדם ליוצרו, הניתנת להשגה בהבנת סוד שיר השירים – מתבקשת בערב שבת בין השמשות.

גם לדברי 'פתח הדביר' שהובאו לעיל ישנה תוספת.

"קריאת שיה"ש בערב שבת מפני ששיר השירים כולל בתוכו את התורה, את גלותן של ישראל וגאולתם, את בניין בית המקדש ועוד.

(פתח הדביר שם)

בערכיה של השבת מקופלים כל היסודות הללו.

טעם נוסף המקשר בין שיר השירים לשבת:

"ובשיר השירים דווקא בשבת" – י"ל שבת רומז לעוה"ב ושיר השירים יש בו ג"כ רמזים הרבה על זה" (פרי מגדים או"ח ת"צ, ח).

גם בדברים אלו חוזר הרעיון שקריאת שיר השירים בע"ש עניינה התחברות, התקשרות ודבקות עם המתנה הנפלאה ששבת שמה (שבת י, ב).

רעיון זה של התקשרות דרך שיר השירים מופיע כבר אצל רבו של הארי"י, רבי דוד בן זמרא, בפירושו לשיה"ש; "שלמה המלך ע"ה היה משורר שיר זה לייחד ולקשר עולמות היחוד" (מגדל דוד ג, ד).

ומדי ערב שבת מקבלים ישראל קדושים את פניה של שבת המלכה בקריאת מגילתו של המלך, שהשלום שלו – "שיר השירים אשר לשלמה".

24. 'מרגליות הים' סנהדרין סח, א בענין חליו של רבי אליעזר, ציטט את הדברים הללו, וכתב במפורש: מכאן המקור לאמירת שיר השירים בערב שבת. וע"ע צלותא דאברהם כרך א' שב"ק עמ' רפד.

ד.

כפי שהזכרנו, יסודותיו של מנהג הגון זה, לא נתבארו עד תומם. לפיכך, רבו הפרטים והמסורות העוסקים בזמן המדויק ובדרך בה נקרא שיה"ש בערב שבת. נהרא נהרא ופשטי, וכולם לדבר אחד מתכוונים.

יש שתלו את זמן אמירת שיה"ש בתפילת מנחה :

"אחר שהדליק הנרות, ושולחנו ערוך... ומטה מוצעת ילך לבית הכנסת בשמחה ויתפלל מנחה בצבור כבכל יום... אח"כ יכין עצמו לקבל המלך בשמחה ובטוב לב יקרא שיר השירים כולו בפ"א... אומר שיה"ש בקול נעים ובמתוך ובדקדוק התיבות".

(מוסד השבת" לר"י עמדין, לה-לט)²⁵

ובליקוטי מהרי"ח (צוין לעיל ראש פ"ג) הביא בשם קדמונים לומר שיה"ש קודם תפילת מנחה.

ויש שתלו זאת בשקיעה :

"וכשהם יושבים בחדוה וחרדת קודש שעה אחת קודם שקיעת החמה, כולם כאחד קוראים את מגילת שיה"ש. החזן רק מתחיל להם את שתי המילים שיר השירים, ואז כולם פה אחד קוראים יחד בנעימה ובקול רם את כל המגילה עד סופה".

(סדור כנה"ג תכלאל מהד' הרב צובירי ח"א עמ' שלה)

ויש שתלו זאת בתפילת ערבית :

ומנהגנו לומר קודם תפילת ערבית שיר השירים, והוא ע"פ מה שכתוב בתיקונים תיקון יג, ולכן צריך לאומרו בנעימה ובטעמיו בדקדוק.

(שו"ע – שתילי זיתים, סימן רסז ס"ק ג)²⁶

זמנים נוספים נזכרו בספרי ההלכה והמנהג: בקבלת שבת,²⁷ כל השבת,²⁸ קודם קידוש,²⁹ ויש מי שאומר תוך כדי הסעודות יחד עם משניות שבת.³⁰

25. "ועוד זמן אחר לקריאת שיה"ש - בכל ערב שבת לפני תפילת מנחה או לאחריה" (לאור ההלכה, רנה). "יוסף אומץ" תקצ.

26. ועיי' סימן תפז ביחס לליל פסח בערב שבת וענין קריאת שיה"ש. 'כף החיים' סי' רס סעיף כז.

27. מנהגי ישראל, גליס עמ' קו אות לה. דעת מקרא מבוא לשיה"ש עמ' 15.

28. לאור ההלכה הנ"ל.

29. כך עולה מסידורו של שבת, וראה צלותא דאברהם הנ"ל עמ' רצד. 'כף החיים' סי' רס סוף ס"ק כז.

30. ליקוטי מהרי"ח הנהגות ער"ש. וכן במספר סידורים.

בנוסף לעניין הזמן, רבו הפרטים על אופן הקריאה ועל צורתה. אמירת לשם יחוד לפני הקריאה,³¹ אמירת תפילה מיוחדת בגמר אמירת שיה"ש.³² אפילו אופן עמידתו של הקורא זכה לאיזכור: "ואח"כ יאמר שיר השירים בעמידה פניו למזרח ובכוונה רצויה" ("נוהג כצאן יוסף" עמ' קנב).³³

ענין דקדוק התיבות ורצף הקריאה תופס מקום מרכזי:

ויזהר האדם מאוד באמירתה בדקדוק התיבות, ולא יפסיק באמצע קריאתו אפילו בד"ת. ונמצא כתוב בספרים, לפי שכל פסוקי שיר השירים מסודרים בסדר מעלות המדות העולמות העליונים הקדושים, אם לא ידקדק היטב בתיבות או יעשה הפסקות, יעשה פירוד חס ושלום בין מדות העליונים הקדושים.

(יסוד ושורש העבודה השער השמיני)

וכ"כ ב"נוהג כצאן יוסף" הנ"ל:

ולא יפסוק באמצע, ותמה אני על המסדר תקון שבת, שפסקוהו פסקא פסקא, והניח משניות דשבת ביניהם, איך יאמר אח"כ 'בזכות פסוקיו, תיבותיו, אותיותיו, נקודותיו, טעמיו, שמותיו וצירופיו' וכו' והוא פירד הצרופים ח"ו. (שם)

בלשון דומה הזהיר על כך גם בעל 'פתח הדביר':

הדבר פשוט שיש ליזהר שלא להפסיק בדיבור בקריאת שיר השירים בשום אופן ואפי' לדבר בלשה"ק שלא יגרום ח"ו שום קיצוץ ופירוד במילין קדישין דרזי רזין חלילה, ואפי' בשאר לימודים כתיב הקוטפים מלוח וכו' כ"ש וק"ו בשיר השירים קדש קדשים.

(שם ס"ק ט)³⁴

חשיבות העניין באה לידי ביטוי בדבר נוסף שכמעט ולא מצאנו כמותו במקום אחר. בדרך כלל כאשר אדם אנוס ולא יכול לקיים מצווה כלשהיא, או אפילו מנהג, אין לו אפשרות לתקן את הדבר. והנה ביחס למנהג קריאת שיר השירים בערב שבת מצאנו דבר מיוחד.

כתב היעב"ץ בסידורו: מי שאין לו פנאי לגמור כולו, יאמר לפני קבלת שבת אלו הארבעה פסוקים שסימנם יעקב: ישקני מנשיקות; עורי צפון; קול דודי; באתי לגני (מוסד השבת לח).³⁵

31. סידור תכלאל הנזכר לעיל, עמ' שלו.

32. סידור ר"י עמדין, תכלאל הנ"ל.

33. אומנם ב'פתח הדביר' הנ"ל כתב, שלא ראה שנוהרים בזה.

34. הביאו 'כף החיים' סימן רס סעיף כח.

ותמה עליו ב'פתח הדביר': ולא ידעתי מה ענין יעקב כאן?
 גם בקיצור השלי"ה לרבי יחיאל מיכל עפשטיין הזכיר עניין זה עם ר"ת יעקב,
 אלא שמנה פסוקים אחרים:
 ישקני מנשיקות; ענה דודי; קול דודי; באתי לגני (עמ' נה).

התמיהה על ראשי התיבות 'יעקב' בפסוקי שיר השירים נזכרה אצל בעל
 ה'ליקוטי מהרי"ח, וכך כתב: מי שאין לו פנאי לומר שיה"ש קודם קבלת שבת
 יאמר עכ"פ ארבעה פסוקים וכו' וסימנם יעקב, וזה סוד "והאכלתיך נחלת יעקב
 אביך" (שם הנהגות ער"ש).

ה.

עובדות מרתקות ומעניינות נמסרו במהלך הדורות על גדולי ישראל ועל עמך
 ישראל, חסידים ומתנגדים, ויחסם למנהג זה.

"סיפר הגאון הגדול רבי ישראל איסר שפירא זצ"ל כדלהלן: מסורת בבית
 בריסק, אשר תמונת תואר קודש של פני ה"בית הלוי" – רבי יוסף דוב
 סולובייצק, אשר ממנה נראית גודל חרדתו ויראתו מפני הקב"ה, צויירה לעת
 מעלי פניא דשבתא, כשישב בחדרו וקרא מגילת שיר השירים. והביאו אז איש
 אומן במלאכתו, והוא שצייר את קלסתר פניו".

(עובדות והנהגות לבית בריסק ח"ד עמ' שא)

על תלמידו של הגר"א, רבי מנחם מנדל, מסופר:

"אלמנתו של הרב מנחם מנדל ז"ל, מרת בריינא ז"ל, ספרה לפני מותה לאנשי
 החברה קדישא, שביום ערב שבת קודש אחד, בבוא בעלה מהמקוה וכו' וישורר
 אח"כ שיר השירים בנעימה, היתה היא עסוקה בצורכי שבת, ונזדמן לה לבוא
 לחדרו, ותרא שמה כי הוא ועוד זקן לומדים יחד ספר שיר השירים. ובשבת הרב
 על שולחנו בליל שבת שאלה אותו: מי הוא האיש שלמדת אתו יחד את ספר
 שיר השירים? ויאמר לה: הראית אותו?! ותאמר: כן. ויאמר: אם כן חשובה את
 במאוד מאוד. ומזה שפטו בני דורו שזכה הרב ז"ל לגילויים גדולים גם בהקיץ".
 (תולדות חכמי ירושלים ח"ג פ"ה)

סיפר לי אחד מגדולי ירושלים, הגה"צ מוהר"ר אריה לוי זצ"ל, ששמע מפי הרב
 ר' בן ציון ציזלינג זצ"ל, את הדברים הבאים: כשהתאכסן פעם הרב ר' בן ציון
 ציזלינג זצ"ל בשבת קודש אצל הגאון הקדוש ר' נחומקיע מהורודנא זיע"א, איחר
 מוה"ר נחום לבוא אל ביתו בליל שבת אחר התפילה, כי עסוק היה באכסון
 החיילים היהודים בצבא הרוסי שבאו לשבות בעיר ולנוח מעמלם בעבודת הצבא
 הקשה. שעות אחדות התעכב ר' נחום (שהיה, כידוע, משמש בקודש בבית הכנסת

בהורדונא), עד שכילה מלאכת הקודש. משבא לביתו עמד וקידש על היין. הרבה נצטער אותו צדיק, שאורח חשוב אשר בא לביתו נתעכב כמה שעות מסעודת ליל שבת. פתח ואמר על מנת לפייסו: "ישמע נא ר' בן ציון מה שאספר לו: כך היה מנהגו של ר' אלכסנדר זיסקינד זצ"ל, מחבר הספר הקדוש והמלהיב יסוד ושורש העבודה, בערב שבת קודש היה טובל במקוה ורוחץ פניו ידיו ורגליו ולובש בגדי לבן של שבת והולך לבית הכנסת, כשבידו מגילת שיר השירים כשרה, שנכתבה כמו ספר תורה והוא עצמו כתבה, והיה קורא שיר השירים במתינות, במתיקות גדולה ובהתלהבות ובדבקות נוראה". והמשיך ר' נחום ואמר: "קבלה בידינו מאבותינו, שמלאכי מעלה היו פוסקים מלומר שירה והיו עומדים שומעים ומקשיבים לקול נעימות אמירת שיר השירים שלו, שהיה בוקע רקיעים". סיים ר' נחום ואמר: "כל זה בדורות קודמים, שלא היה מוטל עליהם על החזקתם וארוחם של החיילים היהודים. בדורנו – מובטחני שהגאון הקדוש בעל יסוד ושורש העבודה זיע"א לא היה מהסס אף לרגע, ועוזב אמירת שיר השירים שלו, ומזדרז להציל נפשו של חייל יהודי אחד הזקוק לכך".

(הקדמה ליסוד ושורש העבודה מהד' מכוון הרי פישל עמ' 15)

ובשם הרה"ק מוהר"ר צבי מזידיטשוב זלה"ה, כי פעם א' הי' במעזביו והתחבא שם בחדרו עם חסיד אחד לשמוע שיר השירים מפה קדוש הרב ר"ר ברוך זצוק"ל, ויהי כאשר התחיל בשיר בהתלהבות והשתוקקות, אמר החסיד להרה"ק מהר"צ ז"ל כי נבוכו רעיוני מרוב האש אשר בוער בקרבו, וכאשר אמר הפסוק "ודגלו עלי אהבה, סמכוני באישיות רפדוני בתפוחים כי חולת אהבה אני", ממש נראה כי לוחטה אש סביבותיו, ויברח החסיד אשר היה עמו, כי לא היה יכול לשאת האש הגדולה והנוראה, והוא ראה את הקולות ואת הלפידים והבית כולו בוער באש, ויחזק לבו ויתאמץ לשמוע קול מלאך ד' עד כי בא אל הכתוב "אני לדודי ועלי תשוקתו", אז כמעט הוציאו מדעתו וממחשבתו, אך הקדוש מהר"צ ז"ל אמר: יהי מה, הנני מוסר נפשי לד' באהבה לשמוע דברי א-לוהים חיים כנתינתן מסיני, ואם ח"ו תפרד נפשי מגופי הנני לעשות רצון בוראי יתברך, ואז נשפע עליו רוח חדשה ממרומים. וירא אש ד' לוחטת בבית אין לשער ואין לספר, ועמד שם עד כי אמר מאמר הכתוב "כי עזה כמות אהבה וגו' רשפיה רשפי אש שלהבת יה". אז מפני גודל התלהבות והשתוקקות כמעט נתבטל במציאות ח"ו, וד' הי' בעזרו עד כלותו לומר שה"ש. והרה"ק מהר"צ הנ"ל הי' אומר תמיד כי בעת אשר יקרה לו לפעמים ח"ו נפילה בעבודה מנפילת המוחין וכדומה, הנה הוא יזכור הרגעים היקרים האלה שהי' שומע שה"ש מפי הק' ממעזביו ויאורו עיניו, כי דבריו היו כלפיד אש בקרב לבבו הקדוש והטהור זי"ע (בוצינא דנהורא).

(טעמי המנהגים ומקורי הדינים עמ' קכג)³⁶

גם בעת צרה וצוקה לא נפקד מקומו של מנהג מיוחד זה :

בערב שבת שובה תש"ב, שעה שהיהודים התכוונו לקבל את פני השבת, התפרצו לפתע הגרמנים לתוך הגטו (קובנא), ובקולות שאגה, שהתערבו עם זמירת שיר השירים, קראו ליהודים לצאת מיד מן הבתים.
(אני מאמין, אליאב 173)

כבר הזכרנו לעיל (פ"ג) את בכייתו של ר"ע, בגילוי סודות שיר השירים מאת רבו טרם הסתלקותו. את מעלת הבכייה הסביר האדמו"ר החבד"י הזקן בליקוטי תורה :

כענין שאמרו רז"ל גבי רבי עקיבא, שכשהשיג סודות התורה בשיר השירים זלגו עיניו דמעות, והיא מעלה האמורה לעתיד לבוא בבכי יבואו כו' שהיא מדרגה גדולה כי והנה נער בוכה ותחול עליו.
(ליקוטי תורה תצא לז, 4)

ובאופן דומה בספר הזכרון לבעל 'פחד יצחק' (עמ' סב) :

דמעות של געגועים לצחצחות עליונות בשעות ברוכות של התעסקות ברזי תורה, דמעות של קריאת שיר השירים מתוך התחושה העזה של נשגביות הענינים, דמעות הזורמות כנסכים על מזבח אהבת השם, דמעות של התרוממות עילאית.
בלשון ציורית ביטא זאת הרי"ד סולובייצ'יק :

שמש בין הערבים של יום השישי כי יצית אש בפאתי ים, ושבת המלכה, ענוגה, נאה וחסודה, כי תופיע מתוך ורדי שקיעה לזהות, צלילי שיר השירים יזרמו בחלל עולם מיטהר, מתקדש ומתעטף בשלוות השקט ומנוחה.
(איש ההלכה 117)

1.

בנוסף לדברים שנזכרו לעיל, אפשר לצרף טעם פשוט שיאיר באור שבתי נוסף את פשר מנהג קריאת שיר השירים בערב שבת.
מאז ימי אדה"ר מסמלת השבת את שירת הבריאה ואת שירת האדם.
אמר רבי ברכיה: כיוון שראה אדם שבחו של שבת שהמביא קרבן מתכפר לו, התחיל משורר עליה להקב"ה שבח ומזמור.
(קה"ר א, ב)

ובעקבות זאת הפך הדבר לחלק מהסדר של יקבלת שבת.

זכור את יום השבת לקדשו... ולא עוד אלא כשהוא נכנס, אנו מקבלים אותו בשירה ובזמרה שנאמר מזמור שיר ליום השבת.

(מדרש תהילים, צב)

בזוהר חדש (יז). על רינה ושבח ביום השבת, ובתוספות (סנהדרין לו, ב ד"ה מכנף) בשם הגאונים על זמירות מיוחדות שישראל מקלסין את הקב"ה בשבת. וזהו היסוד לפסוקי דזמרא מיוחדים לשבת. כך הביא בעל 'אור זרוע' בספרו בראש הלכות שבת.³⁷

ואולי ניתן בעקבות הדברים לשער ולומר: השבת מיוחדת במהותם של ישראל שהם שרים לכבודו יתברך. לכן תיקנו לפני קבלת שבת לומר שיר השירים, שהרי מהותו של יום – שירה. ושיר השירים כפי שהזכרנו לעיל הוא המעולה שבשירים.

וא"כ בנוסף לשלל הטעמים שהוזכרו לעיל בשם קדמונים ואחרונים, עולה נקודה נוספת המחברת במהות בין השבת לבין שיר השירים. ומתוך כך מקבל מנהג קריאת שיה"ש בערב שבת עילוי מיוחד.

בע"ש בין השמשות, בשעה שהקודש והחול משמשים יחדיו, עם כניסתה של כנסת ישראל למקדש הזמן – יום השבת, פוצחים ישראל קדושים בשיר שכולו געגועים וכיסופים רינה ושבח לכבד את בואה של המלכה, שהרי לפי מה שבארנו זה עניינם וזה עניינו של יום.

שירת קודש, 'שירת אל', שירת ישראל, בעצם עזה ותפארתה, בעוצם אמתה וגדלה, ישראל שיר אל... שיר השירים אשר לשלמה, למלך שהשלום שלו.

(אוה"ק, ב' עמ' תמה)

---

37. אור זרוע, מהדורת מכון ירושלים עמ' קיז. וע"ע תהילת שפר עמ' 40. פחד יצחק שבת, קונטרס רשימות, ה, ובעיקר פיסקאות א', ח', באר משה אזורוב שמות עמ' קיד, תקע"ה ויקרא קפט, 'זאב יטרף' שבת ח"ב פ"א.